

הגמרא מביאה ברייתא שישנם ארבעה דברים שהעושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים: א. הפורץ גדר בפני בהמת חבירו. ב. והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה. ג. והשובר עדי שקר להעיד. ד. והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו.

המשותף לכל המקרים הללו, שהנזק נעשה בגרמא. ע"כ הגמרא מקשה שיש עוד הרבה מקרים של גרמא בניזקין, שפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמיים. ע"כ הגמרא מונה את הייחודיות של ארבעת המקרים שלנו (שם נו):

והני אצטריכא ליה, מהו דתימא: בדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל.

כלומר, יש סברא לומר שבארבעת המקרים לא נחייב גם בדיני שמיים. לכן מחדש רבי יהושע בברייתא שהם כן חייבים בדיני שמיים. וכך מבארת הגמרא כל אחד מהמקרים (שם):

- א. הפורץ גדר בפני בהמת חבירו, מהו דתימא: כיון דלמסתריה קאי מה עביד? בדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל.
- ב. הכופף קמתו של חבירו נמי, מהו דתימא: לימא מי הוה ידענא דאתיא רוח שאינה מצויה, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל. ולרב אשי דאמר נמי טמון איתמר, מהו דתימא: אנא כסויי כסיתיה ניהלך, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל.
- ג. והשובר עדי שקר נמי, מהו דתימא: לימא דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין? ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל.
- ד. והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי, מהו דתימא: מי יימר דכי הוה (אתינא) מסהדינא ליה הוה מודה? דלמא הוה משתבע לשקרא, ובדיני שמים נמי לא ליחייב, קמ"ל.

במקרה הראשון יש לומר שהכותל כבר היה עומד לשבירה, והמזיק בגרמא רק קידם את השבירה של הכותל. ולכן יהיה פטור בדיני שמיים. ובמקרה השני יש לומר שכופף את קמת חבירו משום שלא ידע שתבוא רוח מצויה ולכן יהיה פטור. והשובר עדי שקר, יכול לומר שהם עשו זאת ע"י עצמם ואסור להם לשקר, כי יש לשמוע לה', ולכן יהיה פטור. והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד, משום שיכול לומר שגם אם יעיד, האם יודה הנידון שהרי הוא רק מחייב בשבועה, ולכן יהיה פטור בדיני שמיים.

יש לחקור, האם הפטור מדיני אדם והחייב בידי שמיים, זהו גדר של איסור בלבד, או שחייב לשלם? ומצאנו שתי תוספות שלכאורה סותרות זו את זו (ב"ק פ"ו טז-יז):

המבעית את חבירו **פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים** צווח באזנו וחירשו פטור אחזו באזנו וחירשו חייב המבעית בהמת חבירו **פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים** הלעיטה חלתית הרדפני וסם המות וצואת תרנגולין **פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים** שלוח בית דין שהכה ברשות בית דין והזיק **פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים** העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת של [חבירו] **פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים** רופא אומן שריפה ברשות בית דין והזיק **פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים** המחתיך את העובר במעי אשה ברשות בית דין והזיק **פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים**.

כלומר, 'דינו מסור לשמיים' זהו גדר של איסור, ובשמיים ישפטו אותו. לעומת זאת בתוספתא בשבועות מובא כך (פ"ג א-ג):

ר' יהושע אומ' ארבעה אין חייבין לשלם מן הדין ואין מן השמים מוחלין להן עד שישלמו: היודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו אין חייב לשלם מן הדין ואין מן השמים מוחלין לו עד שישלם שכר עידי שקר העיד וגבה אין חייב לשלם מן הדין ואין מן השמים מוחלין לו עד שישלם: הכובש קמה לפני האור והפורץ גדר לפני בהמה אין חייבין לשלם מן הדין ואין מן השמים מוחלין להן עד שישלמו:

כלומר, גם אם פטור מדיני האדם, אין מוחלים לו מן השמיים עד שישלם. ונראה שנחלקו בהבנת המימרא "פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמיים". האם הדגש הוא על ה'פטור מדיני אדם', ולכן אינו צריך לשלם כלל, אך חייב בדיני שמיים שאינם קשורים למפגש עם הארץ.

או שהדגש הוא על ה'חייב בדיני שמיים', כלומר, שהוא חייב לשלם אך לא מצד הדין הארצי, אלא מתוקף רוחני ושמיים הוא צריך לשלם.

ההבדל בין מקרי הגרמא הראשונים, לבין מקרי הגרמא של רבי יהושע. שבמקרים הראשונים הגרמא היא בצורה ישירה, מה שאין כן במקרים של רבי יהושע, ששם הגרמא היא יותר עקיפה- בשני שלבים או יותר. וכמו שהגרמא אמרה היה ה"א לנתק לגמרי גם בדיני שמיים. ונראה שהחידוש הוא, שלא רק שאיננו מנותק מדיני השמיים, אלא דין אי המחילה של השמיים משפיע על הארץ.

ונראה ששני הדברים מתאחדים לעניין אחד, שמחילת האיסור יתוקן ע"י שישלמו (ומה שכתבו 'דינו מסור לשמיים'-יש להבין שחלק מהדברים נעשו במחשבה טובה, וה' יראה ללבב).